

Almen dannelse i demokratisk perspektiv

August 2016

Michael Paulsen

Lektor i pædagogik, Syddansk Universitet

Twitter: @ForskermP

www.michaelpaulsen.dk

Agenda

- A. Hvad er almen dannelse? (i et demokratisk perspektiv)
- B. Hvordan arbejde konkret med almen dannelse i gymnasiet idag? (ide: gennem 'andethed')
- C. Diskussion af fag, almen dannelse og god andethed

A. Hvad er almen dannelse?

Betydning 1: Almen dannelse = god opdragelse

Betydning 2: Almen dannelse = det som gør den enkelte egnet til at deltage i den demokratiske styring af samfundet

Historisk indføring i det demokratiske begreb om almen dannelse

Antikken/middelalderen: domineret af ordo-tænkningen => den enkelte skal have viden/interesser svarende til placering i samfundet

Renæssancen/det moderne: Ordo-tænkningen bryder sammen => Hvert enkelt menneske kommer i centrum

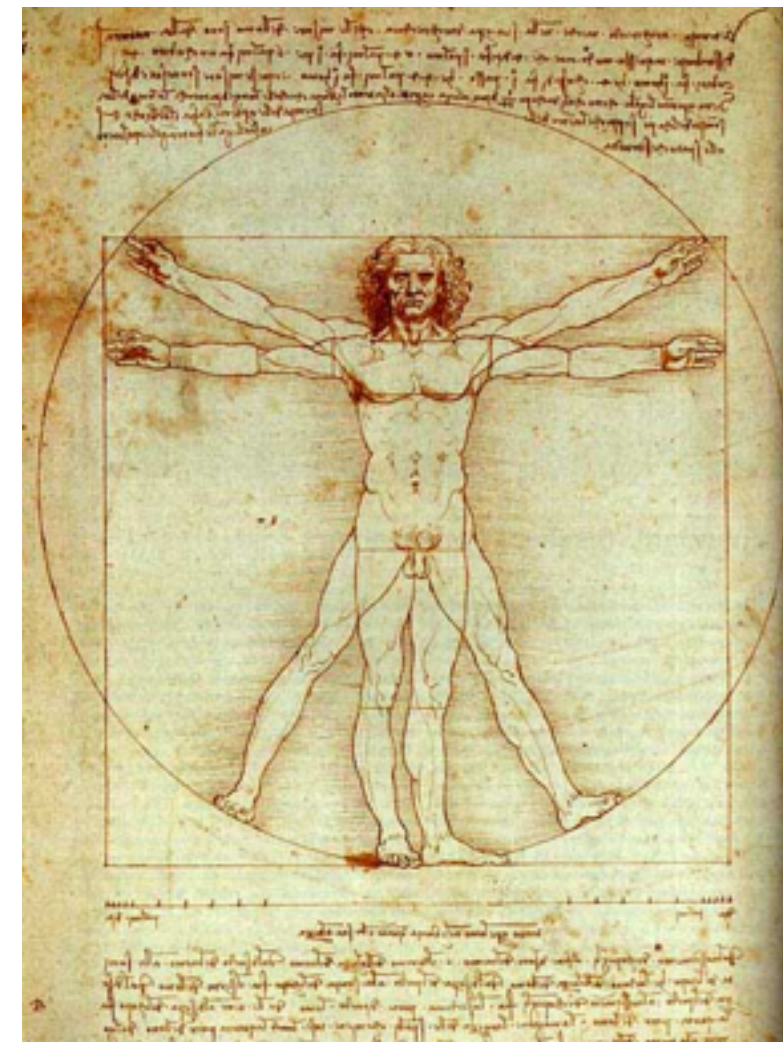
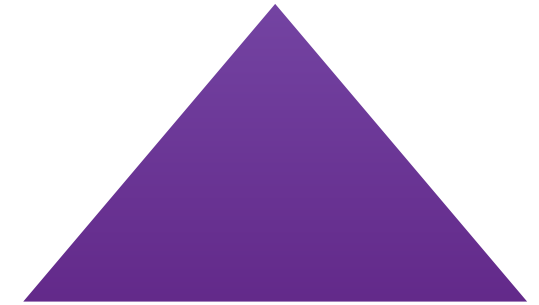
Den moderne tanke: *alle* mennesker er ligeværdige som potentielle fornuftvæsner => alle bør være med til at bestemme, hvordan vi kollektivt indretter os

=> i) Gælder det *alle*? ii) Hvordan 'skole' de nye magthavere?

Udfordring: a) alle potentielle fornuftvæsner men b) de facto ved/kan mange kun lidt + særinteresser/egoisme vægtes over almenvellet.

=> Den moderne dannelses-tænkning: Hvad skal gøre den enkelte egnet til at deltage i den demokratiske styring af landet?

=> almen dannelse som didaktisk begreb: hvordan 'skole' de nye magthavere så de styrer samfundet på en måde der gavner almenvellet?

Dimensioner af demokratisk orienteret almen dannelse

Hvis *alle* mennesker skal være med til at styre/bestemme samfundet inkl. egen tilværelse, så må alle (altså ikke blot kongen) blive vidende + ikke blot tænke på eget, men på det alment bedste.

Samtidig giver det kun mening, at alle skal være med, hvis alle også er frie og forskellige - dvs. har muligheden for at blive til som unikke individer, der bidrager *selvstændigt* og *forskelligt* og herunder giver plads til hinandens forskellighed/andethed (anerkender hinandens frihed).

Definition: **Almen dannelse** = at blive et menneske, der **tænker og handler som sig selv sammen med andre som det ligeligt giver plads** ud fra en oplyst og begrundet antagelse om, hvad der er det fælles bedste i forhold til en given sag

=> Tre dimensioner:

1. **Kvalifikation** (viden): *hvad* skal det enkelte menneske vide, kunne og respektere?
2. **Socialisation** (indstilling): *hvordan* skal det enkelte menneske tænke/agere?
3. **Subjektifikation** (væren): *hvem* skal det enkelte menneske blive til i verden i dag?

Ad i) Kvalifikation - *hvad* skal den enkelte vide, kunne og synes for at være kvalificeret til at bestemme over hele samfundet?

- Udfordring: I den tidlige modernitet var idealet at man blev *alvidende*. Men i det senmoderne umuligt. Vilkår: specialisering inden for få sektorer, ellers glade amatører.

=> Spørgsmål: hvad er vigtigst at vide, kunne, synes? Hvilke kvalifikationer er demokratisk set vigtigst? (i baggrunden: skal *alle* være lige meget medbestemmende, vide det samme?)

Typiske svar: i) basale kulturelle teknikker: læse, skrive, regne + ii) demokratisk viden, iii) et mere – ”almen viden” om samfundet, naturen og mennesket mv.

Almen dannelse: faglig og tværfaglig undervisning, der hjælper hver enkelt til at tilegne sig den vigtigste viden ”om det hele”.

Klafki: *Epokale nøgleproblemstillinger* som svar på, hvad elever primært bør vide – en slags kanon om det som er vigtigst *idag* for os alle + hin enkelte + formalt set: lærer hver enkelt *at* tænke alment => blive kvalificeret borger – medbestemmende i et demokratisk samfund.

Ad ii) Socialisation - *hvordan* skal den enkelte relatere sig til selv + verden/en konkret sag?

- **Tilstand 1 (begær):** Mennesket forfølger egne interesser, begær, behov, og bruger sin snuhed til behovsopfyldelse; herunder gavner andre for at opnå egen fortjeneste.
- **Tilstand 2 (fornuft):** Mennesket bruger sin fornuft: gør det som er godt for menneskeheden, det fælles bedste, gavner almenvellet, dvs. tænker og handler ud fra alment perspektiv.

Almen dannelse: Hjælpe eleverne til at skifte/rykke fra tilstand 1 til 2 => myndighed, decentrering, overskridelse, udvide horisonten, tænke helhedsorienteret, moralsk.

Især Platon-Kant-traditionen, dvs. rationalisme.

Udfordring: Det er svært at tænke alment, fra den videst mulige horisont. Kræver *overskridelse* - “et evigt valg”. Desuden: svært at “bo” i et alment subjekt.

Ad iii) Subjektifikation - hvem skal den enkelte blive til, for at det giver mening at være medbestemmende?

Udfordring: Hvis individet blot skal blive en instans af menneskeheden => opfattes det enkelte menneske som en ting, bliver fremmedgjort, der "svares" på *hvad* mennesket skal blive, men ikke *hvem* => Elever opfattes som nogle, der blot skal indpasses ind i eksisterende orden, tilegne sig bestemte kvalifikationer og socialiseres til et bestemt slags menneske. Hvis det gode menneske/samfund kan erkendes på forhånd, så er der ikke brug for demokrati. Demokrati giver kun mening, hvis vi alle kan blive radikalt forskellige/os selv – unikke mennesker.

Hvem-dimensionen handler om, hvordan hvert enkelt kan blive et demokratisk subjekt; dvs. et frit, selvstændigt og unikt individ *i relation til andre* (altså ikke bare blive sig selv nok, egoist, selvudvikling).

Almen dannelse betyder da: At blive til som unikt subjekt i en verden af pluralitet og forskellighed (dvs. i relation til andre unikke mennesker, sammen med hvilke man forsøger at indrette sig)

Dvs.: menneskets evne til at føde nyt, begære, agere særegent, frit, skabende og kreativt, skal ikke blot tæmmes/undertrykkes, men formes socialt/politisk – dvs. indgå i gensidige relationer med andre frit skabende mennesker: således at man tager ansvar for en fælles pluralitet – både selv begynder og tager initiativ, og samtidig giver plads til at andre kan begynde og tage initiativ.

Fra **infantil væren i verden** (reagerer på omverdens modstand gennem selvudslettelse eller kontrol) til **voksen væren-i-verden** (reagerer dialogisk: man fatsholder sig selv, men giver plads samtidig til andre ditto)

Almen dannelse: hjælpe eleverne til at skifte/rykke fra tilstand 1 til 2 => decentrering, ansvar for pluralitet.

Især Rousseau-Schiller: romantikken, eksistentialismen: forene begær og fornuft. Idag: Biesta.

Sammenfatning af almen dannelse i demokratisk perspektiv

Ideal: Forene menneskets frie evne til at skabe og begære med fornuftens fokus på det fælles bedste => **tænke/handle alment på en individuel unik måde sammen med andre** - **skisma:** det som både giver individuel og almen mening

- **Almen dannelse: “komme godt på vej i verden på måder der gavner menneskeheden og planeten som sådan (dvs. almenvellet)**

Alle tre dimensioner handler om decentrering:

- **Hvad-decentrering:** fra naiv tro på alvidende til kritisk vidende
- **Hvordan-decentrering:** fra egoistisk til alment perspektiv
- **Hvem-decentrering:** fra suverænt centrum til unik blandt andre

4 minutter

Diskuter (gerne stående/gående) med en anden:
Hvordan forstår I Michaels udlægning af almen dannelse?

Hvis spørgsmål eller
kommentarer til Michael/
alle, så skriv dem på
todaysmeet.com/almen

B. Hvordan arbejde konkret med almen dannelse?

Hvordan hjælpe eleverne til at tænke/agere ud fra den videst mulige horisont? Hvordan blive alment dannet i gymnasiet idag?

Tese: Man bliver alment dannet gennem møder med det som er anderledes end én selv => decentrering, overskridelse, udvide horisonten etc.

NB: Almen dannelse = regulativ ide: ingen bliver fuldt ud alment dannet, ingen ved helt, hvad almen dannelse er, ingen ved alt, ingen ved præcis, hvad den yderste horisont er, ingen ved helt, hvad der er godt for menneskeheden og kloden..Vi lever i en dynamisk verden, hvor det hverken kan eller bør ligge helt fast, hvad det gode menneske/samfund er

Almen dannelse gennem møder med andethed

- nogle nye måder?

- Traditionelt har elever i gymnasiet mødt andethed der udvider deres horisont (hvorved de bliver alment dannede) gennem især at møde en lærers viden og viden indlejret i lærebøger (ordnet i en fagrække dækkende forskellige vidensområder).
- Idag er der flere nye måder, hvorpå gymnasiet kan konfrontere elever med andethed som bør medtænkes i relation til den verden vi idag befinder os i.
- Udtrykt med Biesta: den vigtigste dannelsesmæssige opgave idag er at **hjælpe kommende generationer på vej til at leve et godt og fredeligt liv sammen med det [naturen] og dem [andre] som er anderledes end én selv.** 'Nye former for almen dannelse' kan opfattes som et svar på denne udfordring.
- Ex 1: **Almen dannelse gennem digitale medier**
- Ex 2: **Almen dannelse gennem innovation**
- Ex 3: **Almen dannelse gennem elevdiversitet**

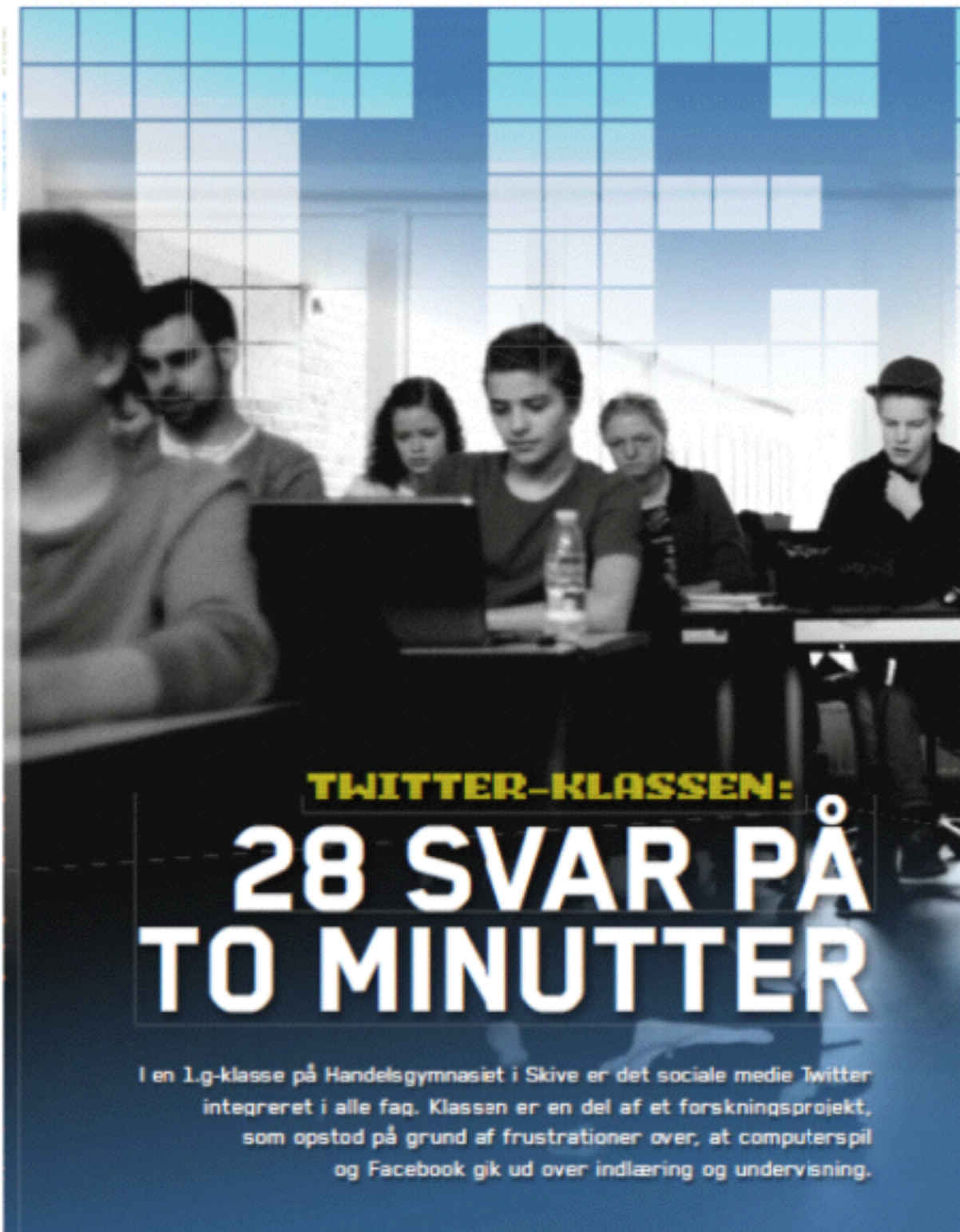
Eksempel I på almen dannelse og andethed

- gennem digitale medier

1. Man kan forholde sig til digitale medier i skolen af 2 grunde: a) for undervisningens skyld, b) for at hjælpe kursisterne til at blive (digitalt) dannede, dvs. komme godt på vej i en verden med digitale trusler og muligheder
2. Internettet giver mulighed for at lave undervisning på daglig basis *med andre* uden for undervisningsrummet, fra hele verden => læreren som bibringer af andethed, istedet for fx undervisning *om* mennesker i andre lande, så undervisning *med* andre: flygtninge, politikere, forfattere etc. => læreren kan blande sig i og hjælpe elever med at opbygge gode læringsnetværk (bryde negativ social arv), udvide deres horisont, blive gode til at møde og interagere med andre => blive unikt til i verden med andre - lære at leve fredeligt og godt sammen med det og dem som er anderledes.
3. Klafki: det digitale som epokalt nøgleproblem: hvad gør medierne ved os? Hvordan bliver vi kritiske medbestemmende i det digitale samfund? Hvilke demokratiske problemer skaber overvågning, censur, markedsinteresser mv.? Hvordan skabe et internet som er til gavn for almenvellet?
4. Gennem digitale medier kan nye deltagelsesformer skabes i undervisningen, fx mikroblogging, hvor flere kommer til orde - et flerstemmigt, demokratisk klasserum.

Ex 1: Nye deltagelsesformer gennem mikroblogging

smee.dk

- Alle bliver aktivt bidragende
- Indgangsbillet til mundtligt tilbageholdende
- Brainstorm og input kan deles
- Bidrag kan gemmes
- Link til kilder kan diskuteres
- Bedre hukommelse, når der skrives
- Sproglig formåen trænes
- Opmærksomhed fastholdes

socialemedieriskolen.wordpress.com

Lærerenes dannende rolle: bibringe andetheder

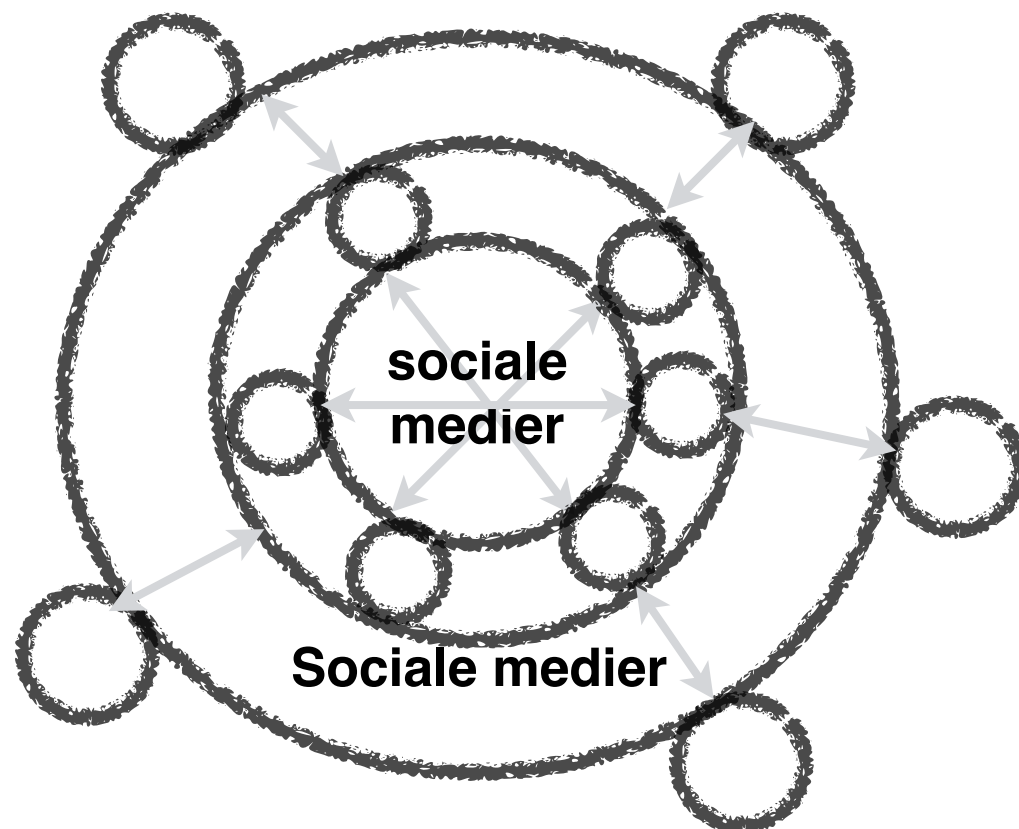
Undervisningsfællesskab Læringsnetværk

Grunde til at kultivere “ind og ud” relationer:

A) Bryde ekkorummet -
udvidet perspektiv -
andetheder

B) Bryde negativ social arv -
hjælpe især de fagligt svage
elever med at opbygge
læringsnetværk

C) Virkelighedsdannende
undervisning

- Relation 1: <- information
- Relation 2: -> formidling
- Relation 3: <-> interaktion

Eksempler

- Forfatteren
- Tv-programmet (#sikkeenfest)
- Større skriftlig opgave
- Kildekritisk søgning
- Virtuel lektiecafe
- Venskabsklasser
- Virksomhedsbesøg
- Politikerne
- Onlinespil
- ...

Gruppen "den tredje bølge" på Facebook

Tweets med lyrikeren:

Matthias Sundroos: Spørgsmål: I digtet Korsør, hvad symboliserer det røde rum

Kasper Anthoni: Det røde rum skal læses i overført betydning. Varme, omsorg, tryghed

Frederik Thomsen: Hentyder du til en tidligere kæreste, er den skrevet efter en virkelig hændelse?

Kasper Anthoni: Digtet er skrevet på baggrund af en virkelig hændelse, et rigtig møde - men ikke med en kæreste

Elev om online-debat med to politikere:

"Det var virkelig fedt, anderledes, spændende og egentlig meget fagligt motiverende at være i direkte kontakt med to politikere"

Almen dannelse (Klafki)

Digital dannelse

1. Elever skal ikke blot *tilpasses* til eksisterende samfund, men hjælpes til at kunne og ville *forbedre* samfundet

1. Eleverne skal ikke blot lære digitale færdigheder, men dannes til at kunne og ville forbedre det digitale samfund (=> dannelse = kollektiv handlekraft)

2. Evnerne selvbestemmelse, medbestemmelse og solidaritetsevne skal kultiveres (myndighed)

2. Eleverne skal hjælpes til at blive selvbestemmende, medbestemmende og solidariske ift. medievalg og -brug og den samlede situation de er en del af (kvalificering)

3. Alle skal tilbydes chancen for dannelse - og chanceulighed bør bekæmpes.

3. Eleverne skal hjælpes til at deltage, opbygge gode læringsnetværk og udvide horisonten via digitale medier (dannelsespersoner, flerstemmigt klasserum)

4. Elever skal lære at tænke og handle alment gennem arbejde med epokale nøgleproblemer - fred, miljø, medier..

4. Eleverne skal arbejde med medierne som epokalt nøgleproblem og herved forme en mediekritisk bevidsthed

5. Der bør ske en så alsidig udvikling af menneskets evner og interesser som mulig.

5. Eleverne skal lære at arbejde med medier på mange måder i relation til forskellige dele af Internettet - komme vidt omkring, mange udtryksformer og ny vidensdeling

6. Den almene dannelse skal *indbefatte* instrumentelle færdigheder og dyder, i arbejdet med gode formål.

6. Eleverne skal *som en del af* arbejdet med at blive digitalt dannede lære at lave en wiki, lære at multiplekse, lære at koncentrere sig osv.

Eksempel 2 på almen dannelse og andethed

- gennem innovation

1. I undervisning, der skal udvikle elevernes innovative evner er det typisk, at eleverne skal skabe **værdi for andre** gennem at skabe noget som er nyt og forbedrende for disse. Fx: hjælpe en politiker med at nytænke og forbedre hans kampagnemateriale, så han bedre når ud til unge vælgere og kan blive valgt på bekostning af modkandidater.
2. Meget af denne innovationsundervisning er problematisk fra et alment dannende perspektiv: fordi målestokken ikke er at gavne almenvellet, men gavne en særinteresse, men rummer også et potentiale: fordi undervisningen befatter sig med “andethed”/andre.
3. Løsning: eleverne skal arbejde med epokale nøgleproblemstillinger, som de på unik vis skal forsøge at tænke nyt og forbedrende i forhold til: fx nytænkning og forbedring af demokratiske deltagelsesmuligheder. De andre skal ikke være andre med særinteresser, men alle **berørte** af et forsøg på forbedring - og målestokken skal være almenvellet.
4. Eleverne skal være med til at identificere innovationsbehov - hvad der fra et alment perspektiv er relevant + de skal ikke konkurrere, men samarbejde og gå i dialog.
5. Eleverne bør kobles til mennesker, med hvem de sammen kan forbedre almenvellet på demokratisk vis. Det som bør motivere skal være det at indgå i relationer med andre, som responderer som frie væsner på frie væsners begyndelser og bestræbelser på at deltage i en fælles verden => udgangspunkt i civilsamfundet, ikke fx en profitmaksimerende virksomhed.

Definition

Innovation = *nytænkende forbedring af noget i verden*

For at vurdere om noget er innovativt kræves

1. At man kan vurdere om dette noget er *nytænkende* - hvilket kræver viden om 'den gamle verden' og dens tænkemåder.
2. At man kan vurdere om dette noget er en *forbedring* - hvilket kræver værdimålestokke + måleevner.
3. Dertil bør man - for at begrunde *relevans* - kunne argumentere for, at den pågældende del af verden trænger til nytænkende forbedringer - hvilket kræver indblik i "verdens aktuelle problemer og tænkning" + syn på ønskværdig verden

Eksempel

Asylcentre: meget der kan nytænkes og forbedres!

Innovative løsninger: fx et billigere og mere effektivt center på ny måde, fx nytænkning omkring bedre forhold for berørte; fx: nyt og bedre vidensgrundlag.

Den alment orienterede innovationsforståelse

Mål-Middel overordnet set	Civil handlekraft Skabe tænksomme elever gennem kritisk undervisning	
Hvorfor skal der arbejdes med innovation i gymnasiet?	Verdensborgerdiskurs Samfundet og verdens globale tilstand (fx klima, sundhed) fordrer uddannelse af mennesker, der kan tænke nyt og alment på globalt og lokalt niveau	
Hvad betyder innovation i gymnasiet?	Almen-etisk innovation Innovation betyder at nytænke og udvirke almene-offentlige-civile forbedringer gennem kritisk og etisk refleksion i relation til epokale nøgleproblemer	
Hvordan skal innovation sættes i værk og ske i gymnasiet?	Fra problem til løsning Gennem projektarbejde og tværfaglige forløb i relation til problemfelter som fx fattigdom, social uretfærdighed og demokrati - med fag som instrumenter	
Hvor-når skal innovation ske i gymnasiet?	I relation til alment problemfelt Gennem langsommelige og tidskrævende forløb i kontakt med omverden, hvis problemer erkendes, reflekteres og evt. løses	
Hvilke aktører skal inddrages?	Elever, lærere og "berørte" Ud over lærerne og eleverne: De aktører som er berørte af problematikken Målestok: almen-etisk forbedring	

Struer-projektet “Hvad skal vi leve af i fremtiden? – et projekt om innovation og bæredygtighed: kritiske erfaringer

- **Innovationsforståelse:** Utsigtet markedsdiskurs: “virksomheder” som eksterne parter, afslutning med en *innovationscup*, orientering mod tættere kontakt med arbejdsmarkedet og erhvervslivet, *ikke* fokus på civilsamfundet, udgangspunkt i virksomhedsbehov => socialisering til innovation i en konkurrencestyret markedsvirkelighed
- **Problem-identifikation:** hvem identificerer og bestemmer innovationsbehov? Demokratisk, kritisk og kulturel problematisering? Eller markedsorienteret, ukritisk og teknisk?
- **Eksternt part:** hvilken *anden* får eleverne anerkendelse og respons fra?: hvis profitmaksimerende virksomhed => eleverne opfordres til at sælge sig selv - *slave af den andens anerkendelse (ensidig relation) - ufrie elever.*
- => Overvej: *hvilke dele af samfundslivet bør eleverne beskæftige sig med? + Hvordan kan de på så 'frie demokratiske måder' som muligt arbejde innovativt?*
- Et muligt svar: eleverne bør kobles til mennesker, med hvem de sammen kan forbedre almenvellet på demokratisk vis, og det som bør motivere skal være det at indgå i relationer med andre, som responderer som frie væsner på frie væsners begyndelser og bestræbelser på at deltage i en fælles verden.
- **Frihedsdidaktik.** Hvorledes kan/bør elever sættes fri til at innovere på det eksisterende samfund? => hvad er innovationsfrihed? a) oplysningsfilosofisk frihedsbegreb: frihed som selvforvaltning: progression fra ufornuftig og ufri til fornuftig og fri, b) græsk frihedsbegreb. frihed som skabelse - bringe noget ind i verden, fra mulighed til aktualitet ved hjælp af sprog => eleverne skal lære *fornuftig selvstændighed* og vurdere kvaliteten af det, de vil innovere (den oplysningsfilosofiske frihedsforståelse), ligesom de skal lære at potentialisere verden snarere end blot foreligges “færdige” potentialer i form af innovationsønsker og behov (den græske frihedsforståelse). Ideal høj grad af *kvalificeret selvstændighed*, høj grad af *tilblivelsesansvar*.

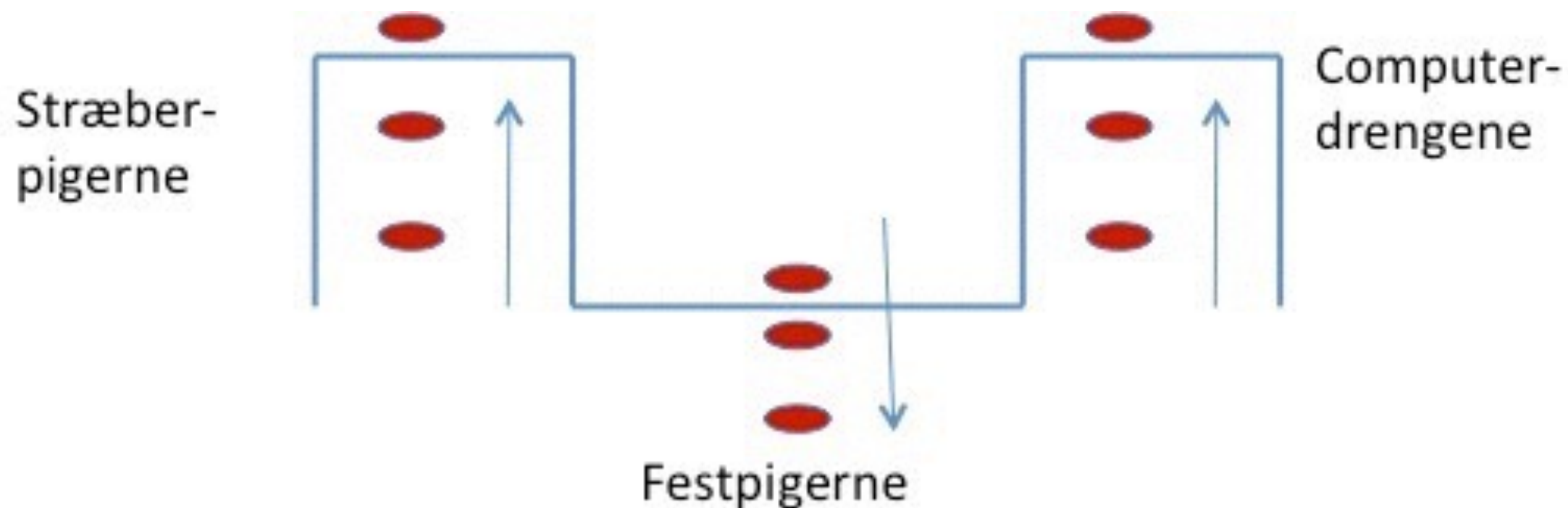
Eksempel 3 på almen dannelse og andethed

- gennem elevdiversitet

1. Elevsammensætningen er pga. globalisering og øget migration mere sammensat end tidligere. Ofte bliver forskelligheden opfattet som et problem for god undervisning - en barrierer, hvor nogle skal kompenseres/slettes. Men diversiteten kan opfattes som et potentiale i forhold til almen dannelse - den indre diversitet af forskellighed og dermed 'andethed' kan bruges til at skabe almen dannelse forstået som evne til at leve og blive til på god vis i en verden af pluralitet.
2. Ofte bruger lærere implicit og ubevidst enten a) en **monokulturel** strategi: dvs. alle skal tilpasses til den samme norm for hvad det vil sige at være en god elev eller b) **flerkulturel** strategi: dvs. man accepterer forskelle og opdeling, kliker mv. i en klasse uden at gøre noget ved det.
3. Studier af klasserumskultur viser, at to andre strategier er bedre til at skabe god undervisning, og kan desuden virke alment dannende: c) en **interkulturel** strategi: går ud på at skabe relationer og interaktion mellem elever der er indbyrdes forskellige og grupperer sig forskelligt i klassen, så de lærer *af* og *med* hinanden, d) en **transkulturel** strategi, der går ud på at skabe nye og overskridende måder at være sammen på, så klassen åbner sig mod det den ikke er, men måske kan være.

Kulturelle dynamikker

	Praksis	Kultivering	Logik
Monokulturel	Assimilation	En dominerende måde	Tilpasning
Multikulturel	Segregation	Flere sideordnede	Rummelighed
Interkulturel	Integration	Gensidigt møde	Dialog
Transkulturel	Digression	Nye overskridende	Anderledeshed

C. Fag og almen dannelse

**Spørgsmål: Hvordan arbejde med almen dannelse i forskellige fag?
Hvordan forene alle almen-dannelsens dimensioner?**

Altså i) kvalifikationer – epokal viden, ii) socialisering – det almene menneske, iii) det singulære og unikke: få hjulpet hvert enkel elev til at blive til i verden – i dannelses-processer på unik vis med en egen ansvarlig ”stemme”? iv) skabe en god anderledes i faget, der kan udvide elevernes horisont?

Overvej et fagligt forløb, og overvej hertil, hvordan det kan indrettes så alt dette opnås bedst muligt, dvs. medvirker til almen dannelse?

Hvis spørgsmål eller kommentarer til Michael/ alle, så skriv dem på todaysmeet.com/almen

Enig - uenig ? !

